

การสืบสานนาฏศิลป์ไทย

โจน นาฏศิลป์ไทยชั้นสูง

ระบำ รำ ฟ็อน เป็นศิลปะการรำรำ ที่มีรูปแบบลักษณะเฉพาะของการแสดงแต่ละประเภท มีสาระสำคัญว่าด้วยการแสดงการฟ็อนรำและการละคร โดยเน้นท่าทางเคลื่อนไหวของร่างกาย การตีบท โดยใช้ภาษาท่าทางสื่อแทนคำพูด ทั้งรูปแบบการแสดงเป็นชุด ระบำรำฟ็อน และการแสดงละคร ดังนั้นผู้เรียนจึงต้องศึกษาให้ถึงแก่นแท้ของการแสดงนาฏศิลป์ไทยประเภทต่างๆ ที่บรมครูและบุคคลผู้ทรงคุณวุฒิได้กำหนดวางไว้ เป็นแบบแผนอย่างเป็นระบบ เป็นเอกลักษณ์ของนาฏศิลป์ไทยแต่ละประเภทเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ที่ทุกคนต้องร่วมกันอนุรักษ์สืบสาน และถ่ายทอดไปสู่อนุชนรุ่นหลังสืบไป ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเป็นชาติไทยที่มั่นคง

นาฏศิลป์ไทย เป็นศิลปะการแสดงที่สะท้อนให้เห็นความเจริญรุ่งเรือง ความงดงาม ความประณีต ความละเอียดอ่อนของชาติไทย เพียบพร้อมไปด้วยวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ที่ถือปฏิบัติกันมาในแต่ละยุคสมัย นาฏศิลป์ไทยให้คุณค่าทางด้านจิตใจ ให้ความสนุกสนาน รื่นเริง เบิกบานใจ ให้ความรู้ในมิติของสุนทรียศาสตร์ความงามและมิติของสังคมและประวัติศาสตร์ นาฏศิลป์จึงมีคุณค่าในฐานะที่เป็นที่รวมของจิตรศิลป์หลายแขนง เช่น

1. ประติมากรรม การออกแบบเครื่องแต่งกาย ชฎา มงกุฎ ศีรษะ โขนเสื่อผ้าอาภรณ์ การตกแต่ง **เครื่องศิวาภรณ์** รูปแบบต่าง ๆ นั้น เป็นประณีตศิลป์ที่วิจิตรบรรจงในการประดิษฐ์ให้งดงามด้วยการปั้น การแกะสลัก รูปหล่อต่างๆ รูปแบบของฉากและรวมไปถึงสถาปัตยกรรมในเรื่องของการออกแบบฉากที่เป็นปราสาทราชวังและอาคารสถานที่ โบสถ์ วิหาร จิตรกรรม การใช้สี การเขียนภาพลวดลายบนฉาก บนเครื่องแต่งกายและการแต่งหน้า ซึ่งปรากฏอยู่ในการแสดงนาฏศิลป์ไทย ซึ่งไม่อาจแยกออกจากกันได้

ศิราภรณ์ประเภทต่างๆ

2. **วรรณกรรม** ได้แก่บทประพันธ์ที่เป็นทั้งร้อยกรองและร้อยแก้ว เป็นบทละคร บทเพลง การใช้ภาษา เป็นสื่อระหว่างผู้แสดงและผู้ชม ให้มีอารมณ์คล้ายตาม เกิดจินตภาพตามบทบาทของผู้แสดง

การแสดงระบำโขนบุรี
ของโรงเรียนเทศบาลบ้านปากทอง อ.พิบูลย์

3. **ดุริยางคศิลป์และคีตศิลป์** คือศิลปะด้านการดนตรีและขับร้อง เป็นหัวใจสำคัญของการแสดงนาฏศิลป์ไทย เพราะผู้แสดงต้องใช้ลีลาท่าทางรำรำประกอบดนตรีและขับร้อง ทั้งให้การแสดงนั้นสมบูรณ์งดงาม สื่อความหมายไปยังผู้ชม ความงามของนาฏศิลป์ไทยเรียกว่าสุนทรียภาพ คือความงามที่รวมไปถึงกิจกรรมายาทที่เรียบร้อย มีสัมมาคารวะเป็นเสน่ห์แก่ผู้พบเห็น

การฝึกหัดนาฏศิลป์ไทยเบื้องต้น

การแสดงนาฏศิลป์ไทยจึงกล่าวได้ว่า เป็นแหล่งที่รวมของศิลปะ ที่สามารถทำให้ผู้ชม เกิดความรู้สึกรับรู้ถึงความงดงามตระการตาได้รวดเร็วเฉียบไว เห็นคุณค่าของผลงานการแสดง ซึ่งผู้ชมสามารถวิเคราะห์ วิจารณ์และประเมินผลได้

1.) ลักษณะกระบวนการสืบทอดนาฏศิลป์ไทย

นาฏศิลป์ไทยเป็นวิชาที่ทักษะผู้ศึกษาจะต้องมีใจรัก มีความอดทนฝึกฝนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อสืบสานภูมิปัญญาของบรรพชนที่ได้สร้างผลงานนาฏศิลป์และดนตรี ไว้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติไทย กระบวนการสืบทอดองค์ความรู้ทางด้านนาฏศิลป์แบ่งได้เป็น 2 สมัย

1.1 การสืบทอดนาฏศิลป์ไทยในสมัยโบราณ เป็นการถ่ายทอดต่อทำร่าแบบตัวต่อตัว ต้องใช้วิธีการจำและรำตาม ไม่มีการบันทึกเป็นภาพหรือเป็นลายลักษณ์อักษร องค์ความรู้ทั้งหมดจึงอยู่ในตัวครู ผู้มีความสามารถ ชำของ รำก็ครั้งก็ไม่ผิดแบบแผน ครุนาฏศิลป์จึงมีความสำคัญต่อลูกศิษย์มาก ในสมัยโบราณลูกศิษย์จะเข้าไปฝากตัวกับครู ดูแลปรนนิบัติรับใช้ให้ครูเมตตารักใคร่ เห็นความตั้งใจ มีศรัทธาแน่นแฟ้นที่จะเรียนรู้ทำร่า จึงเป็นความผูกพันรักใคร่ที่ครูกับลูกศิษย์มีต่อกัน ปลูกฝังเรื่องของความกตัญญูทศกัณฑ์แก่ผู้เป็นศิษย์ อบรมสั่งสอนคุณธรรมและจริยธรรมจารีตประเพณีไปพร้อมๆกับความรู้ทางด้านนาฏศิลป์

สถาบันในการถ่ายทอดวิชานาฏศิลป์ ส่วนใหญ่จะเป็นการเรียนรู้อยู่ในวัง ครูละครจะเป็นเจ้าจอมหม่อมห้าม เป็นราชกุล ครูท่านใดรับบทเป็นตัวละครในเรื่องใด ก็ฝึกฝนเฉพาะบทบาทจนเชี่ยวชาญเช่น อิเหนา นุชบา รจนา ต่อเมื่อไม่สามารถแสดงได้ ก็ฝึกให้ลูกศิษย์รุ่นต่อไป

บทเรียนที่ใช้ฝึกทักษะ คือ **เพลงหน้าพาทย์** 4 เพลง ได้แก่ เพลงช้า เพลงเร็ว เพลงเชิด เพลงเสมอ

1.2 การสืบทอดนาฏศิลป์ไทยในสมัยปัจจุบัน ปัจจุบันมีการเปิดสอนวิชานาฏศิลป์ไทย ในหลักสูตรพื้นฐาน ของการศึกษาทุกระดับชั้นและในสถาบันอุดมศึกษา มีกระบวนการจัดการเรียนการสอนเปิดกว้างทางกระบวนการความคิด โดยใช้กระบวนการเรียนการสอนที่มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง สามารถค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง ฝึกการรู้จักการสังเกต คิดวิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์ มีจินตนาการคิดสร้างสรรค์งาน และสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

แต่สภาพสังคมในปัจจุบัน ทำให้สภาพการเรียนการสอนมีเวลาจำกัด ผู้เรียนมีจำนวนมาก ครุนาฏศิลป์มีไม่เพียงพอที่จะสอนลูกศิษย์แบบโบราณได้ ดังนั้นในเรื่องการฝึกทักษะ จึงเป็นหน้าที่ของผู้เรียนที่จะต้องหมั่นฝึกฝนให้เกิดความชำนาญ รวมทั้งศึกษาเรียนรู้ในคุณค่าด้วยความตระหนัก คิดด้วยความชื่นชมในภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ และช่วยกันสืบสานนาฏศิลป์ไทยให้คงอยู่คู่ชาติไทยตลอดไป

2.) การจัดกิจกรรมสืบทอดนาฏศิลป์ไทยในโรงเรียน

นาฏศิลป์เป็นศิลปะการแสดงคู่บ้านคู่เมือง นำมาแสดงได้ในทุกโอกาส ทั้งงานราชพิธีและรัฐพิธี งานทั่วไปในสังคมและชุมชน จึงมีหลักเกณฑ์ ในการเลือกชุดการแสดง ที่เหมาะสมดังนี้

2.1 เลือกชุดการแสดงให้เหมาะสมกับโอกาสที่แสดง

ตัวอย่าง งานสถาปนาโรงเรียน วัดเกิดบุคคลสำคัญ งานเกษียณอายุราชการ ต้องเลือกชุดการแสดงที่เป็นการอำนวยพร ความเป็นสิริมงคล

ให้เจริญรุ่งเรือง มั่งมีศรีสุข เช่น ฟ้อนอวยพร **ระบำกฤดาภินิหาร**   [1] หรือการแต่งเนื้อร้องขึ้นใหม่ ให้ต้องตามวัตถุประสงค์ของงาน เนื้อหาของบทขับร้องชัดเจน ว่าการแสดงชุดนี้จัดขึ้นเพื่ออะไร เพื่อใคร และมีเป้าหมายอย่างไร รูปแบบของการแสดงการแต่งกาย เวลาที่ใช้ในการแสดง ขนาดของพื้นที่ ที่งบประมาณมีความสำคัญในการจัดกิจกรรมนาฏศิลป์ในโรงเรียน

2.2 แนวคิดในการจัดชุดการแสดงในวันสำคัญของโรงเรียน

- + กำหนดการแสดงให้เหมาะสมกับวันสำคัญของโรงเรียน โดยควรเลือกการแสดงที่เนื้อหาสาระ เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับวันสำคัญนั้น
- + การนำเสนอรูปแบบการแสดงในแนวอนุรักษ์ เพื่อให้ผู้ชมมีโอกาสตระหนัก ชื่นชม ภูมิปัญญาของท้องถิ่น และภูมิปัญญาไทย ส่งเสริมให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการสืบสานศิลปวัฒนธรรมไทย
- + เวลาที่ใช้ในการแสดงแต่ละชุด ไม่ควรเกิน 7 นาที และเมื่อรวมเกิดขึ้นแล้วไม่ควรเกิน 1 ชั่วโมงครึ่ง เพราะการจัดการแสดงที่ใช้เวลานานมากเกินไป จะทำให้ผู้ชมเกิดความเบื่อหน่าย
- + กำหนดองค์ประกอบร่วมของการแสดงให้ชัดเจน ได้แก่

1. จำนวนผู้แสดง ความสามารถของผู้แสดง

2. รูปแบบเครื่องแต่งกาย ในเรื่องเครื่องแต่งกายนั้นต้องทันสมัย เลือกสีและเครื่องประดับให้เหมาะสม ถูกแบบแผน เช่น

ลักษณะของการแต่งกาย **นาฏศิลป์พื้นบ้าน** ต้องถูกต้องตามขนบประเพณีทั้ง 4 ภาค คือ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และ ภาคใต้ คำนี้ถึงความงาม ไม่ใช่มีอะไรใส่หมด โดยไม่ศึกษาของวัฒนธรรมการแต่งกายของการแสดง

3. กำหนดแสง สี เสียง ฉาก อุปกรณ์ ให้พร้อม

4. กำหนดเพลงดนตรีที่ใช้ประกอบชุดการแสดง ให้ถูกต้องตามแบบแผนทำรำ ดนตรี เพลง เครื่องแต่งกาย ควรมีความเป็นเอกภาพในการแสดงของแต่ละชุด

5. ต้องไม่อ่อนซ้อม ถึงแม้ว่าจะเป็นการแสดงสมัครเล่น ผู้แสดงก็ต้องใช้ความสามารถในการแสดงอย่างเต็มที่ และฝึกฝนการแสดงให้สม่ำเสมอจนเป็นนิสัย

2.3 แนวคิดในการจัดชุดการแสดงประจำโรงเรียน

โรงเรียนทั้งของภาครัฐและเอกชน จะต้องมียุทธศาสตร์ประจำโรงเรียน ในการจัดชุดการแสดงประจำโรงเรียน ควรมีแนวคิดดังต่อไปนี้

1. **สำรวจสัญลักษณ์ประจำโรงเรียน** รวบรวมข้อมูลนำมาคิดประดิษฐ์ทำรำ บรรจุนาฏศิลป์ ร้อง ดนตรี และประดิษฐ์เครื่องแต่งกายให้สอดคล้องกับทำรำ เช่น เพลงประจำโรงเรียน ตราเครื่องหมายประจำโรงเรียน สิ่งศักดิ์สิทธิ์ รูปปั้น อนุสาวรีย์ เป็นต้น

2. **สำรวจสถานที่ ชุมชน ที่โรงเรียนตั้งอยู่** เพื่อหาข้อมูลที่เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้าน ในการประกอบอาชีพ วิถีชีวิตที่เป็นสัญลักษณ์ที่โดดเด่น เช่น สถานที่ ที่เป็นโบราณสถาน สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่ชาวบ้านเคารพสักการะ เช่น **อนุสาวรีย์พ่อขุนรามคำแหงมหาราช**

อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี อนุสาวรีย์ท้าวเทพกษัตรี ท้าวศรีสุนทร นำข้อมูลประวัติของท่าน มาแต่งเป็นบทร้องและประดิษฐ์ทำรำ เพื่อเป็นชุดการแสดงของโรงเรียน ในกรณีที่โรงเรียนตั้งอยู่ในท้องที่โบราณสถาน ควรศึกษาข้อมูลจากภาพจำหลัก ในสมัยโบราณ สถานที่ ที่ตั้งอยู่ของโรงเรียน เช่น โรงเรียนพิมายวิทยา ในเขตปราสาทหินพิมาย จังหวัดนครราชสีมา โรงเรียนบ้านระแงง ในบริเวณปราสาทศรีขรภูมิ

จังหวัดสุรินทร์ ก็นับว่าเป็นการจัดชุดการแสดง ที่มีคุณค่าประจำโรงเรียน ได้ชุดหนึ่ง

3. **สำรวจอาชีพ วิธีชีวิตในชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่** เช่น จังหวัดอ่างทอง อำเภอป่าโมกข์ ตำบลมหาราช มีหมู่บ้านบางแพ ประกอบอาชีพทำกลอง โรงเรียนที่ตั้งอยู่ในเขตท้องถิ่นนี้ ควรมีหน้าที่สืบสานภูมิปัญญาของชาวบ้าน โดยใช้การแสดงนาฏศิลป์เป็นเครื่องมือ นำข้อมูล วิธีการประดิษฐ์กลองทุกชิ้นตอนมาเป็นแนวคิดในการประดิษฐ์ เป็นการแสดงพื้นเมือง ระบายกลอง ระบายกลองเป็นหมู่คณะ คิดรูปแบบผสมผสานต่อตัวให้สวยงามแปลกตา ใส่ทำนองดนตรี บทร้องและประดิษฐ์เครื่องแต่งกาย ให้คงตามแบบพื้นบ้าน

4. **นำสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นที่โรงเรียนตั้งอยู่** มาเป็นข้อมูลในการประดิษฐ์ชุดการแสดง เช่น สัตว์ที่มีอยู่เป็นจำนวนมากในท้องถิ่น อาทิ ลิงที่ศาลพระกาฬ จังหวัดลพบุรี วิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี ได้นำข้อมูลของลิง มาประดิษฐ์เป็นระบำลิง ระบำเปรมปรีดิ์วานร จะเห็นได้ว่าสิ่งต่างๆ ที่เป็นสัญลักษณ์ของท้องถิ่นของโรงเรียน สามารถนำมาเป็นข้อมูล จัดชุดการแสดงขึ้นได้ เช่น ดอกไม้ ผลไม้ การละเล่นของเด็กและของชุมชน ในท้องถิ่นที่โรงเรียนตั้งอยู่เป็นต้น

5. **ข้อมูลที่เกิดจากแรงบันดาลใจ** ในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ตามหลักพระพุทธศาสนา นับว่าเป็นข้อมูลที่ควรนำมาจัดการแสดง ประจำโรงเรียนได้เป็นอย่างดี เช่น **ระบำพุทธบูชา** [2] **ระบำเบญจศีล** **ระบำศิลปวัฒนธรรม** **ระบำเครื่องไทยธรรม** **ระบำรูปเทียน** **ระบำธรรมจักร** [3] **ระบำพระศรีรัตน** เป็นต้น

ตัวอย่างการสร้างชุดการแสดง ที่เกิดจากข้อมูลที่เป็นแรงบันดาลใจให้เกิดจินตนาการ ดังเช่น ครูจำเรียง พุทธประดับ ศิลปินแห่งชาติ สร้างสรรค์ผลงานชุด **ระบำประทีปบัวทอง** ซึ่งทำเกิดแรงบันดาลใจจากการบูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยดอกบัวและแสงประทีปจากดอกบัวเป็นการสักการะโดยใช้แสงแห่งประทีป นำทางสู่แสงสว่างแห่งจิตใจ)

เพราะฉะนั้น ในการสร้างชุดการแสดงประจำโรงเรียน ผู้สร้างต้องรวบรวมข้อมูลในท้องถิ่นที่โรงเรียนตั้งอยู่ เพื่อนำมาเป็นปัจจัย ในการสร้างผลงาน

3.) **แนวทางการอนุรักษ์นาฏศิลป์ไทย**

การอนุรักษ์ คือ การเก็บรักษาให้มีความสมบูรณ์แบบ ทั้งในด้านรูปแบบ ธรรมเนียมปฏิบัติ เทียบพร้อมทั้งในเชิงศิลปะ และเนื้อหาของนาฏศิลป์ไทยทุกประเภท ซึ่งแต่ละประเภทจะมีความเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ซึ่งการอนุรักษ์นาฏศิลป์ไทย เป็นหน้าที่ของชาวไทย ทุกคนที่ต้องสืบสานภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ และถ่ายทอดให้กับลูกหลาน เพื่อศึกษาความเป็นมาของนาฏศิลป์ไทยให้ถึงแก่น และอนุรักษ์นาฏศิลป์ไทยให้เป็นมรดกของชาติสืบไป

แนวทางการอนุรักษ์นาฏศิลป์ไทยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มผู้สร้างสรรค์งาน และกลุ่มผู้ชม ซึ่งมีความสำคัญอย่างมาก ต่อการอนุรักษ์งานนาฏศิลป์ไทย

3.1 **กลุ่มผู้สร้างงาน**

กลุ่มผู้สร้างงาน เป็นผู้ริเริ่มสร้างสรรค์งาน จึงควรมีแนวทางในการอนุรักษ์ดังนี้

1. **กลุ่มผู้สร้างสรรค์งานแนวอนุรักษ์**

ควรมีความรู้ ความเชี่ยวชาญ หรือมีรสนิยมที่จะสร้างผลงานด้านนาฏศิลป์ โดยศึกษาค้นคว้า จากชุมชนท้องถิ่น เพื่อค้นหานาฏศิลป์ที่มีคุณค่าจากภูมิปัญญาชาวบ้าน และที่สำคัญคือ จะต้องเข้าใจ มีวิธีการสื่อสาร เพื่อให้ไปถึงผู้ชม จึงจำเป็นที่จะต้องพัฒนาตนเอง ให้เป็นผู้ใฝ่รู้ใฝ่เรียน แสวงหาความรู้อยู่ตลอดเวลาเพื่อจะได้มีความรู้ความคิดสร้างสรรค์เพื่อไปพัฒนางานให้ดียิ่งขึ้น หรือสร้างงานใหม่ใหม่

ให้เกิดขึ้นในวงการนาฏศิลป์ไทย

2. กลุ่มผู้สร้างสรรค์ในระบบการเรียนการสอน

ผู้สอนควรสร้างโอกาสในการเรียนรู้เรื่องนาฏศิลป์ไทย ไม่เฉพาะแต่ในห้องเรียนเท่านั้นแต่ควรสร้างโอกาสในการเรียนรู้ โดยผ่านสื่อทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นสื่อสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เว็บไซต์

ควรปลูกฝังให้นักเรียนทุกตำบลทุกอำเภอทุกจังหวัดได้มีโอกาสได้เรียนรู้นาฏศิลป์ไทยอย่างลึกซึ้ง ผู้สร้างสรรค์งานจึงสอดแทรกองค์ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับนาฏศิลป์ไทยในสื่อต่างๆ เพื่อสร้างความคุ้นเคยให้กับผู้ชม อาทิละครวิทยุ ละครโทรทัศน์ ละครเวที เป็นต้น

3. การสร้างค่านิยมใหม่ ในองค์กรทั้งที่เป็นของรัฐเอกชนต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายเพื่อสนับสนุนผู้สร้างงานนาฏศิลป์งานอนุรักษ์ เพื่อดึงดูดความสนใจของผู้ชม ผู้สร้างงานอาจพัฒนารูปแบบเดิมให้มีความทันสมัย และกระชับมากขึ้น แต่ถ้ำการแสดงประเภทใดที่มีบทบาทสำคัญ ขนบทำเนียม ประเพณี ความเชื่อ ก็ไม่ควรที่จะนำมาตัดต่อทำร้า ผู้สร้างงานควรจะต้องศึกษาให้รู้จริง และใช้วิธีการนำเสนอโดยยึดรูปแบบของเดิมเป็นหลัก เพื่ออนุรักษ์ขนบหลังจะได้ศึกษาและนำมาเป็นพื้นฐานในการพัฒนาต่อไป

4. การจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อเป็นการอนุรักษ์นาฏศิลป์ไทย ได้แก่

**โครงการอนุรักษ์นาฏศิลป์ไทย โครงการสืบสานนาฏศิลป์พื้นบ้าน โครงการจัดการแสดงนาฏศิลป์ไทย ในพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการทำมาหากินของแต่ละชุมชน

**โครงการจัดการแสดงนาฏศิลป์ไทย ที่เกี่ยวกับความเชื่อของชุมชนหรือสังคม โดยการศึกษาข้อมูล และเก็บรวบรวมจากชุมชนหรือท้องถิ่นที่สถานศึกษาหรือบ้านเรือนตั้งอยู่ แล้วรวบรวมผลงานนำเสนอในรูปแบบของการแสดง

**องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนควรให้การสนับสนุนผู้สร้างงานนาฏศิลป์ไทยในแนวอนุรักษ์ และควรยกย่องเชิดชู ประกาศเกียรติคุณให้แพร่หลาย ในฐานะเป็นผู้สร้างสรรค์งานศิลปะที่มีคุณค่าสูงส่งของไทย

3.2 กลุ่มผู้ชม

กลุ่มผู้ชมกับผู้สร้างงาน จะสื่อสารได้ตรงกันก็ต่อเมื่อทั้งสองฝ่าย ต่างมีความรู้ความเข้าใจ เรื่องนาฏศิลป์ และเล็งเห็นคุณค่าในการอนุรักษ์ แนวทางในการปลูกฝังค่านิยมที่ดีให้กับผู้ชม และแนวทางในการอนุรักษ์นาฏศิลป์ไทย มีดังนี้

1. ให้ความรู้พื้นฐานในด้านการแสดงนาฏศิลป์ทุกประเภท นับตั้งแต่ประวัติความเป็นมา ลักษณะการแสดง ขนบนิยมในการแสดง รูปแบบลีลาท่าร่า การตีบท ความเป็นเอกลักษณ์ของการแสดงแต่ละชุด ต้องให้ความรู้แก่ผู้ชม ทั้งในด้านทฤษฎีและปฏิบัติ ปลูกฝังให้ผู้ชมเข้าใจว่าการอนุรักษ์คืออะไร ทำเพื่อประโยชน์อะไร เพื่อให้ผู้ชมเห็นคุณค่าของงานศิลปะและเล็งเห็นว่าทุกคนมีส่วนร่วมในการทำประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติได้ โดยการสืบสาน ส่งเสริม ให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์นาฏศิลป์ไทย

2. เปิดโอกาสให้ประชาชนได้ชมการแสดงนาฏศิลป์ไทยทุกประเภท ทั้งในรูปแบบเดิม และรูปแบบที่ปรับปรุงขึ้นใหม่ เพื่อจูงจูงใจให้เกิดความคิดในการวิเคราะห์ วิพากษ์ วิจัย เปรียบเทียบผลงานการแสดงโดยภาครัฐและเอกชน ต้องร่วมมือการจัดการแสดงอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ประชาชนได้สัมผัส ความงามของศิลปวัฒนธรรมไทย รวมไปถึงปลูกฝังให้ประชาชนมีจิตสำนึกรักและหวงแหน นาฏศิลป์ไทยจึงจะได้รับการสืบสานต่อไปได้

วิธีการดำเนินการ มีแนวทางดังนี้

(1) จัดกิจกรรมในการแสดงนาฏศิลป์ไทยทุกประเภท ออกสู่สายตาสาธารณชนอย่างต่อเนื่อง ไม่ควรจัดแสดงเฉพาะงานเทศกาลประจำปี ต้องอาศัยความร่วมมือจากสถาบันและองค์กรทุกแห่งที่เกี่ยวข้องกับศิลปะทางด้านนาฏศิลป์ เพื่อถ่ายทอดความรู้ และจัดการแสดงให้กับประชาชนอย่างทั่วถึง นอกเหนือไปจากการศึกษาในระบบการเรียนการสอน

(2) ประชาสัมพันธ์ให้กว้างขวาง โดยพยายามสอดแทรกไปในทุกๆสื่อที่เกี่ยวข้อง ให้ข้อมูลที่เป็นองค์ความรู้ประชาชน สร้างค่านิยมแก่เด็กวันรุ่นให้หันกลับมาสนใจนาฏศิลป์ไทย ซึ่งสื่อมวลชนจะช่วยให้ได้มากในเรื่องนี้

4.) บุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ของไทย

กระบวนการสืบทอดในสมัยโบราณ เป็นการถ่ายทอดต่อทำร่าแบบตัวต่อตัว ต้องใช้วิธีการจำและรำตาม ไม่มีการบันทึกเป็นภาพหรือเป็นลายลักษณ์อักษร องค์ความรู้ทั้งหมดจึงอยู่ในตัวครู ผู้มีความสามารถ ชำชอง รำก็ครั้งก็ไม่ผิดแบบแผน ครุนาฏศิลป์จึงมีความสำคัญต่อลูกศิษย์มาก ในสมัยโบราณลูกศิษย์จะเข้าไปฝากตัวกับครู ครูแลปรนนิบัติรับใช้ครู จนครูเห็นว่าศิษย์ผู้นี้มีความกตัญญู มีศรัทธาแน่นหนา ที่จะรับการถ่ายทอดวิชาจริงๆครูจึงถ่ายทอดวิชาให้ สำหรับปรมาจารย์ที่ทบทบาทในการสร้างสรรค์และอนุรักษ์นาฏศิลป์ไทย มีอยู่หลายท่านด้วยกัน ดังจะยกมาเป็นตัวอย่างดังนี้

4.1 ท่านผู้หญิงแฉ่ว สนิทวงศ์เสนี

นามเดิม ชื่อ แฉ่ว นามสกุลเดิม คือ สุทธิบุรณ์ เกิด เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ. 2466 ตรงกับวันศุกร์ เดือนยี่ ขึ้น 7 ค่ำ ปีเถาะ

การศึกษา

พ.ศ. 2454 เมื่ออายุได้ 8 ปี ได้เข้าถวายตัวในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้าอัษฎางค์เดชาวุธ กรมหลวงนครราชสีมา โดยในชั้นต้นได้เข้าฝึกหัดนาฏศิลป์ต่อครูบาอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิอยู่ในราชสำนักขณะนั้น ได้ออกแสดงเป็นตัวเอก ในการแสดงถวายทอดพระเนตรหน้าพระที่นั่ง ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวหลายครั้ง จบการศึกษาตามหลักสูตรของโรงเรียนในวังสวนกุหลาบ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่อมาได้เป็นหม่อมในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าอัษฎางค์เดชาวุธ กรมหลวงนครราชสีมา ได้เคยติดตามร่วมไปกับพลตรี หม่อมสนิทวงศ์เสนี (ม.ร.ว.ตัน สนิทวงศ์) เมื่อครั้งไปรับราชการเป็นทูตทหาร ณ ประเทศฝรั่งเศส อังกฤษ อิตาลี และโปรตุเกส ได้รับการฝึกหัดอบรมจากครุนาฏศิลป์ในราชสำนัก เช่น เจ้าจอมมารดาวาด (ท้าววรจันทร์) ในรัชกาลที่ 4 เจ้าจอมมารดาเขียน เจ้าจอมมารดาทับทิม หม่อมแยม (อิเหนา) ในสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริวงษ์ หม่อมอึ้ง ในสมเด็จพระบ้นฑูรฯ จนมีความชำนาญและแสดงเป็นตัวเอกในการแสดงถวายทอดพระเนตรหน้าพระที่นั่งหลายเรื่อง เช่น เป็นตัวอิเหนา และนางครุสา ในเรื่องอิเหนา เป็นตัวทศกัณฐ์ และพระพิราพในเรื่อง **รามเกียรติ์** เป็นตัวนางเมขลาฯ

เข้ารับราชการเป็นลูกจ้างชั่วคราว ในตำแหน่งผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ไทย กองการสังคีต กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาฝ่ายวิชานาฏศิลป์ของสถาบันการศึกษา องค์การ และเอกชนอื่นๆ

ผลงานด้านการประดิษฐ์ชุดการแสดง

ผลงานเกี่ยวกับการแสดงศิลปะนาฏกรรม เช่น ทำรำของตัวพระ นาง ยักษ์ ลิง และตัวประกอบ การแสดง โขน **ละครชาติ**

ละครนอก ละครใน ละครพื้นทาง และระบำฟ้อนต่างๆ เป็นผู้คัดเลือกการแสดง จัดทำบทและเป็นผู้ฝึกสอน ฝึกซ้อม อำนวยการแสดงถวายทอดพระเนตรหน้าพระที่นั่ง ในวโรกาสต้อนรับ พระราชอาคันตุกะ อาคันตุกร และงานของรัฐบาล หน่วยงานองค์กรต่างๆ จัดต้อนรับเป็นเกียรติแก่แขกผู้มาเยือนประเทศไทย เป็นผู้คัดเลือกตัวละครให้เหมาะสมตามบทบาทในการแสดงต่างๆ เป็นผู้คัดเลือกการแสดงวางตัวศิลปินผู้แสดงต่างประเทศเพื่อเชื่อมสัมพันธ์ไมตรี และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยเป็นผู้ฝึกสอนและอำนวยการฝึกซ้อมในการแสดง โขน ละคร การละเล่นพื้นเมือง ระบำรำฟ้อนต่างๆ ที่กรมศิลปากรจัดแสดงแก่ประชาชน ณ โรงละครแห่งชาติ สังกัศตลา ในต่างจังหวัดและทางสถานีโทรทัศน์ต่างๆ ตลอดจนทั้งรวมในงานของหน่วยราชการ องค์กร สถาบันการศึกษา และเอกชน เป็นวิทยากรบรรยายและตอบข้อซักถามในการอบรมวิชานาฏศิลป์และวรรณกรรม และเป็นที่ปรึกษาในการสร้างนาฏกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นด้วย

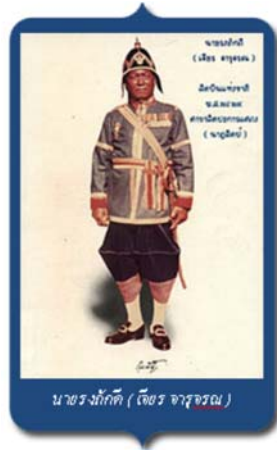
ในด้านบทวรรณกรรมสำหรับใช้แสดง ได้ค้นคิดปรับปรุง เสริมแต่งให้เหมาะสมกับยุคสมัย ดำเนินไปโดยถูกต้องตามระเบียบแบบแผนอันมีมาแต่ดั้งเดิม เช่น บทละครเรื่องอิเหนา ตอนเข้าเฝ้าท้าวดาตาทอง ตอนลมหอบ ตอนอุณากรรณชนไก่ ตอนบุษบาชมศาล ตอนศึกกระหมังกุหนิง ตอนประสันดาต่อนัก เรื่องสังข์ทอง ตอนเลียบบึงเมือง ตอนเลือกคู่หาลา ตอนตีกลี ตอนนางมณฑลาลงกระท่อม เรื่องขุนช้างขุน

แผน ตอนพลายเพชรพลายบัวออกศึก ตอนพระไวยแตกทัพ เรื่อง **ไกรทอง** ตอนที่ 1 ตะเภาแก้ว ตะเภาทอง และบริวารไปเล่นน้ำ ตอนที่ 2 ตามนางวิมาลากลับไปถ้ำ เรื่องพระอภัยมณี ตอนพบนางละเวง ตอนนางละเวงพบดินถัน ตอนหนีนางผีเสื้อสมุทร เรื่องไชยเชษฐา ตอนนางสุวิญชาถูกขัง ตอนที่ 1 และตอนที่ 2 เรื่องมโนราห์ บางตอนเกี่ยวกับพรานบุญ เรื่องรถเสนบาง เรื่องแก้วหน้าม้า ตอนถวายลูกเรื่องสังข์ศิลป์ชัย ตอนท้าวแสนกุกุเข้าเมือง เรื่องเงาะป่า เรื่องควาใจ ตอนได้นางใจกลองศึก เรื่องสุวรรณหงส์ ตอนเสี่ยงว่าว-ชมถ้ำ บทโขน ตอนปราบกานาสูร ตอนไมยราพสะกดทัพ ตอนศึกบรรลัยกัลป์ ตอนปล่อยม้าอุปการ **ระบำสุโขทัย** [4] **ระบำนพรัตน์** [5] **ระบำนางไม้** [6] ระบำกวาง ระบำปลา ฯลฯ

นอกจากนี้ ยังได้คิดประดิษฐ์กระบวนทำรำขึ้นใหม่ไว้อีกมาก เช่น กระบวนทำรำรำในการแสดง **โขนเรื่องรามเกียรติ์** [7] พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1-2 กระบวนทำรำรำในการแสดงนาฏกรรมของกรมศิลปากร และกระบวนทำรำรำชุดต่างๆ ที่กรมศิลปากรจัดแสดงท่านได้รับพระราชทานเหรียญคุณภุชฉิมมาลา เข็มศิลปวิทยา เมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2514 ท่านผู้หญิงแก้ว สนิทวงศ์เสนี ถึงแก่อนิจกรรมเมื่อ 24 กันยายน พ.ศ. 2543 อายุ 98 ปี

4.2 นายรงกักดี (เจียร จารุจรณ)

ศิลปินแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๒๕ สาขาศิลปการแสดง (นาฏศิลป์) เกิดเมื่อวันที่ 14 สิงหาคม 2442 ที่จังหวัดนครปฐม เป็นบุตรของจางวางจอนและนางพริ้ง ท่านเป็นผู้มีบทบาทอันสำคัญยิ่งของนายรงกิติ(เจียร จารุจรณ)ในการเป็นต้นแบบในการสาธยายทำรำน้าพาทย์องค์พระพิราพ ต่อเบื้องพระพักตร์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช โดยมี คุณหญิงนัญญาบุรุษย์ (เทศ สุวรรณภารต) ภรรยา พระยานัญญาบุรุษย์ (ทองดี สุวรรณภารต) อดีตเจ้ากรมมหรสพ ผู้ประดิษฐ์ทำรำน้าพาทย์องค์พระพิราพ ร่วมดูเป็นประจักษ์พยานในความถูกต้อง และนายรงกิติถ่ายทอดทำรำน้าพาทย์องค์พระพิราพให้กับนาฏศิลป์ โขนยักษ์ เป็นสมบัติทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าที่ถูกสืบทอดมาจนถึงปัจจุบันนี้ นายรงกิติเข้ารับการฝึกหัด โขนยักษ์ ในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ครูที่ประสิทธิ์ประสาทวิชานาฏศิลป์ไทยได้แก่

1. พระยานัญญาบุรุษย์ (ทองดี สุวรรณภารต)
2. คุณหญิงนัญญาบุรุษย์ (เทศ สุวรรณภารต)
3. พระยาพรหมภักดี (ทองใบ สุวรรณภารต)
4. พระยาสุนทรเทพระบำ (เปลี่ยน สุนทรนัญ)
5. หลวงรำถววยกร (สาย สายะนัญ)

และยังมีครูอาจารย์ทั้งชายและหญิงอีกหลายท่าน

นายรงกิติ รับราชการ เป็นศิลปิน แสดงโขนเป็นตัวเอกในเรื่อง รามเกียรติ์ เช่น พิราพ รามสูร กุมภกรรณ มัชราพณ์ วิรุณจำบัง และตัวอื่นๆอีก ได้แสดงโขนหน้า พระที่นั่งถวายพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวหลายครั้ง ต่อมา ได้เข้ารับราชการเป็น ตำรวจหลวง ร.๑. ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ (และยังมีหน้าที่เป็นครู สอนโขน ฝ่ายยักษ์อีกด้วย) จนถึงรัชกาลปัจจุบัน เมื่อมีอายุครบ ๖๐ ปี ตามปกติ จะต้องพ้นจากหน้าที่ราชการ (ครบเกษียณอายุ) รับพระราชทานบำเหน็จ บำนาญ แต่ด้วยความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติราชการ ท่านผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชา จึงให้รับราชการต่อไป นายรงกิติ(เจียร จารุจรณ) เป็นศิลปินอาวุโสด้านนาฏศิลป์ที่มีผลงานดีเด่นเป็นที่ยอมรับในวงการนาฏศิลป์ ไทยโดยทั่วไป เคยรับราชการเป็นมหาดเล็กในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เริ่มชีวิตศิลปินในกรมโขนหลวง โดยฝึกหัดเป็นตัวยักษ์ ได้รับการถ่ายทอดทำร่าจากบรรดาศครู ที่สืบเนื่องจากรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นศิลปินผู้เดียวที่ได้รับการถ่ายทอดทำรำน้าพาทย์สูงสุด ความสามารถในการรำรำน้า ทำให้ได้รับบทเป็นตัวแสดงเอก จนได้รับพระราชทินนามว่า "นายรงกิติ" ตลอดเวลาอันยาวนานนี้ ท่านอุทิศเวลาให้กับการสอนทำร่า ให้คำแนะนำปรึกษาแก่ศิลปินกรมศิลปากร และนาฏศิลป์รุ่นหลังด้วยความเสียสละและเต็มใจเป็นท่านได้รับการคัดเลือกให้เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปการแสดง (นาฏศิลป์) พ.ศ. ๒๕๒๕ ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๑ สิริอายุได้ ๕๐ ปี

4.3 ครูอาคม สายาคม

นายอาคม สาขาคม เกิดเมื่อวันที่ ๒๖ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๖๐ อยู่บ้านใกล้สี่แยกถนนหลานหลวง เป็นบุตรนายเจือ ศรียากย์ และนางผาด สกุดเดิม อิศรางกูร ณ อยุธยา นายอาคม สาขาคม มีนามเดิมว่าบุญสม พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ อดีตอธิบดีกรมศิลปากรเปลี่ยนให้สมัยที่มีการฟื้นฟูวัฒนธรรม เพื่อให้มีความหมายเข้มแข็งสมเป็นผู้ชาย

เริ่มฝึกหัดโขนนั้นนายอาคมมีอายุได้ ๑๒ ปี โดยพระยานุรักษ์และคุณหญิงเทศได้มอบให้ครูลิ้นจี่ จารุจรณ คุณเลศควบคุมการฝึกหัดเบื้องต้นอยู่กับพวกละครหลวง ในสมัยนั้นตัวพระและตัวนางจะฝึกหัดกันที่วังสวนกุหลาบ ส่วนยักษ์และลิงจะฝึกกันที่บ้านเจ้าพระยาวรพงศ์พิพัฒน์ นายอาคมได้ออกแสดงเป็นครั้งแรกเมื่ออายุประมาณ ๑๔ ปี เป็นตัวพระรามในเรื่องรามเกียรติ์ตอนขาดเศียรขาดกร นายอาคม สาขาคม เข้ารับราชการในกรมมหรสพเมื่อ พ.ศ.๒๕๙๒ ในแผนกโขนหลวง ตำแหน่งเด็กชา เงินเดือน ๔ บาท ต่อมารัฐบาลได้มีคำสั่งให้โอนงานช่างและกรมมหรสพไปอยู่ในสังกัดกรมศิลปากร ใน พ.ศ.๒๕๙๘ นายอาคมซึ่งขณะนั้นบวชอยู่ที่วัดสุนทรธรรมทาน (วัดแคนางเลิ้ง) จึงตกลงใจสึกมารับราชการอยู่ที่โรงเรียนศิลปากร แผนกนาฏดุริยางคศิลป์ กรมศิลปากร (ปัจจุบันคือวิทยาลัยนาฏศิลป์) นายอาคมได้รับหน้าที่ให้เป็นครูสอนวิชานาฏศิลป์โขนฝ่ายพระ และเป็นศิลปินผู้แสดงด้วยส่วนการแสดงละคร นายอาคมได้แสดงเป็นตัวเอกเกือบทุกเรื่อง อาทิเช่น

พระร่วง พระไวย เรื่องไกรทอง ไกรทอง อิเหนา พระอภัยมณี ฯลฯ

หน้าที่สำคัญที่นายอาคม สาขาคม ได้รับสืบทอดจากครูผู้ใหญ่ฝ่ายโขน ละครก็คือ การทำพิธีไหว้ครูและครอบโขน ละครของกรมศิลปากร นายอาคม สาขาคม รับราชการในกรมศิลปากรมาตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๙๘ จนครบเกษียณอายุเมื่อวันที่ ๓๐ กันยายน พ.ศ.๒๕๒๑ ในตำแหน่งศิลปินพิเศษของกรมศิลปากร มีผลงานต่าง ๆ มากมาย ไม่ว่าจะเป็นการประดิษฐ์ท่ารำ ผลงานทางด้านการเขียน ผลงานทางด้านวิทยุกระจายเสียง ผลงานทางด้านการกำกับการแสดงและการสอน ฯลฯ ความสำเร็จของผลงานเหล่านี้ได้มาจากการอุทิศแรงกายแรงใจของนายอาคม สาขาคม ทั้งสิ้น ภายหลังจากเกษียณอายุราชการ กรมศิลปากรจึงให้ปฏิบัติหน้าที่ต่อไปในตำแหน่งผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์ เมื่อวันที่ ๘ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๒๕ นายอาคม สาขาคม ได้เดินทางไปราชการที่จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อประกอบพิธีไหว้ครูและครอบให้นักศึกษาวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ ในวันที่ ๑๐ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๒๕ แต่ได้ถึงแก่กรรมเสียก่อน ณ โรงแรมโนคาต เมื่อวันที่ ๘ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๒๕ รวมอายุได้ ๖๔ ปี ๗ เดือน ๑๔ วัน

4.4 ครูลมุล ยมะคุปต์

นางลมูล ยมะคุปต์ หรืออีกชื่อหนึ่งที่บรรดาศิษย์ทั้งหลายจะขนานนามให้ท่านด้วยความเคารพอย่างยิ่งว่า "คุณแม่ลมูล" เป็นธิดาของ ร้อยโท นายแพทย์จีน อัญชัญภาติ กับ นางคำมอย อัญชัญภาติ (เชื้อ อินตะ) เกิดเมื่อวันที่ 2 มิถุนายน พ.ศ.2448 ณ จังหวัดน่าน ในขณะที่บิดา ขึ้นไปราชการสงครามปราบกบฏเงี้ยว (กบฏ จ.ศ.1264 ปีขาล พ.ศ. 2445) เริ่มต้นเรียนวิชาสามัญที่โรงเรียนสตรีวิทยา เมื่ออายุได้ 5 ขวบ เรียนได้เพียงปีเดียวบิดานำไปกราบถวายตัวเป็นละคร ณ วังสวนกุหลาบ ในสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าอัษฎางค์เดชาวุธ กรมหลวง นครราชสีมา ซึ่งอยู่ในความปกครองของคุณท้าววันวีรสงครามรักษ์ (แจ่ม ไกรฤกษ์) การฝึกหัดนาฏศิลป์ที่วังสวนกุหลาบนั้น มีหลักและวิธีการ อย่างเข้มงวดกวดขัน มีตารางฝึกตั้งแต่เช้าตรู่ และดำเนินตลอดทั้งวันชีวิตการศึกษาในวังสวนกุหลาบ ดำเนินไปด้วยดีและประสบผลสำเร็จ สูงสุด คือ ได้รับการคัดเลือกให้เป็นตัวเอก จนกระทั่งกราบบังคมทูลลาจากวังสวนกุหลาบไปรับพระราชทานสนองพระคุณเป็นละครใน สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าฯ กรมขุนเพชรบูรณ์อินทราชัย ณ วังเพชรบูรณ์ ร่วมกับเพื่อนละครอีกหลาย ท่าน ได้ออกแสดงเป็นตัวเอก หลายครั้งหลายครา เช่น พระสังข์ เขยเล็ก เจ้าเงาะ ฮเนา ชมพลา พระวิษณุกรรม พระอภัยมณี ศรีสุวรรณ สุดสาคร อุศเรน อิเหนา สียะตรา วิชาสะก่า อุนรุท อุนรุท พระราม พระลอ อินทรชิต พระนารายณ์ พระकेศ พระไวย พลายบัว พระพันวษา เป็นต้น

ต่อมาในขณะที่ดำรงตำแหน่งผู้เชี่ยวชาญการสอนนาฏศิลป์ ได้เป็นผู้วางหลักสูตรนาฏศิลป์ภาคปฏิบัติให้กับวิทยาลัยนาฏศิลป์ และ วิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา คณะนาฏศิลป์และดุริยางค์ บั้นปลายชีวิตสุขภาพของท่านยังแข็งแรง และมาทำการสอนและฝึกซ้อมการแสดงให้กับวิทยาลัยนาฏศิลป์ละตินเป็นนิสิต ปลายเดือนธันวาคม ระยะเวลาทศวรรษขึ้นปีใหม่ ได้หยุดพักผ่อนอยู่ที่บ้านข้างวัดอมรศิริ เมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2526 มีอาการป่วยเล็กน้อยเนื่องจากเป็นไข้หวัด ตกตึกมีอาการแน่นอกหายใจไม่สะดวก ญาติจึงได้นำส่งโรงพยาบาลเปาโลฯ ได้อยู่ในความดูแลของแพทย์อย่างใกล้ชิด เมื่อได้ทราบถึงสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงประธานเมตตาไว้ เป็นคนไข้ในพระองค์ซึ่งเป็นพระกรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดมิได้ ได้พักรักษาตัวอยู่ได้ประมาณ 1 เดือน อาการดีขึ้น วันที่ 28 มกราคม พ.ศ. 2526 จึงกลับมาพักรักษาตัวที่บ้านได้เพียงคืนเดียว เหตุการณ์ที่ไม่คาดฝันก็อุบัติขึ้นจับปล้นทำให้ต้องกลับไปเข้ารับรักษาตัวอีก ครั้งหนึ่ง คณะแพทย์ได้ประชุมช่วยเหลืออย่างสุดความสามารถ ในตอนสายวันอาทิตย์ที่ 30 มกราคม พ.ศ.2526 ท่านก็ได้จากไปด้วยอาการสงบ สิริรวมอายุ ได้ 77 ปี 7 เดือน 28 วัน แพทย์ลงความเห็นว่าเกิดจากสาเหตุระบบหัวใจล้มเหลว ทั้งความโศกเศร้าอาลัยไว้ให้ลูกหลานญาติมิตรและมวล ศิษย์ทั้งหลายสืบไปอีกนานแสนนาน

ผลงานการประดิษฐ์ทำรำ

ท่านได้ประดิษฐ์ทำรำให้กรมศิลปากรในฐานะผู้เชี่ยวชาญ เช่น รำแม่บทใหญ่รำวัดชาตรี รำวงมาตรฐาน รำเถิดเทิง รำกึ่งไม้เงินทอง ระเบ่านกยูง **ฟ้อนแพน** [8] ฟ้อนม่านม้วยเชียงตา ฟ้อนแคน **เจิ้งสราย** [9] เจิ้งส้มพันธ์ ฯลฯ ในการคิดค้นทำรำคุณครูลมูลยมะคุปต์ ท่านยังมีความสามารถในการนำทำรำของนาฏศิลป์พื้นบ้านมาดัดแปลงประดิษฐ์ขึ้นใหม่ได้อย่างแนบเนียนกลมกลืน ซึ่งเป็นแนวคิดและ กลวิธีที่ครูนาฏศิลป์ในรุ่นต่อๆมาได้นำมาเป็นแบบอย่าง

นอกจากนี้ ท่านยังเป็นผู้วางหลักสูตรให้แก่วิทยาลัยนาฏศิลป์ ซึ่งนับว่าท่านเป็นครูนาฏศิลป์คนแรกในการวางหลักสูตรการเรียนการสอนนาฏศิลป์ไทย ทำให้การเรียนการสอนนาฏศิลป์มีระเบียบ มีขั้นตอนในการฝึกหัด นับเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าที่ท่านฝากไว้ให้ แผ่นดิน

4.5 ครูเฉลย สุขะวณิช

เกิดเมื่อวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๔๗ เป็นผู้เชี่ยวชาญการสอนและ ออกแบบนาฏศิลป์ไทย แห่งวิทยาลัยนาฏศิลป์ กรมศิลปากร เป็นศิลปินอาวุโส ซึ่งมีความรู้ความสามารถสูงใน กระบวนท่ารำทุกประเภท เป็นผู้อนุรักษ์แบบแผนเก่า และยังสามารถสร้างสรรค์และประดิษฐ์ผลงานด้านนาฏศิลป์ ขึ้นใหม่มากมาย ซึ่งกรมศิลปากรและวงการนาฏศิลป์ทั่วประเทศได้ถือเป็นแบบฉบับของศิลปะการรำรำสืบทอดต่อมาจน ถึงทุกวันนี้ ทางราชการได้มอบหมายให้ เป็นผู้วางรากฐานจัดสร้างหลักสูตรการเรียน การสอนวิชานาฏศิลป์ตั้งแต่ระดับต้นจนถึงขั้น ปริญญา นิเทศการสอนในวิทยาลัยนาฏศิลป์ทุกสาขาทั้งใน ส่วนกลางและภูมิภาค ถ่ายทอดวิชาความรู้ทาง ด้านนาฏศิลป์แก่นักศึกษามาตลอดเวลากว่า ๔๐ ปี จนถึงปัจจุบัน ให้คำปรึกษาด้านวิชาการแก่สถาน ศึกษาและสถาบันต่าง ๆ เป็นผู้มีความเมตตาเอื้อ อารี อุทิศตนเพื่อประโยชน์แก่การศึกษาและงานศิลป์ อย่างต่อเนื่อง จนสามารถแสดงให้เห็นแพร่หลายออกไป อย่างกว้างขวางทั้งในและนอกพระราชอาณาจักร ได้รับปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชานาฏศิลป์ ท่านได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติเป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (นาฏศิลป์)

ได้รับบทเป็นนางตามความถนัด เช่น ละครโน เรื่องอิเหนา รับบทเป็น ประไพม สุทธิ มะเดหวี (เอี่ยม ไกรฤกษ์) ต่อมา ได้ติดตามไปอยู่กับคุณท้าววันวิวรรตนา รัชนี (เจ้าจอมแจ่มในรัชกาลที่ ๕) ซึ่งเป็นพี่สะใภ้ของคุณหญิงจรรยา เพื่อฝึก หัดละครเมื่อได้มาอยู่กับคุณท้าววันวิฯ ณ วังสวนกุหลาบแล้วนายเฉลยก็ได้มีโอกาส ฝึกหัดละครจนกระทั่งได้รับ การถวายตัวกับ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงนครราชสีมา และได้อยู่ใน ความดูแลรับการฝึกฝนเป็นพิเศษจากท่านครูและท่านผู้ชำนาญการละครอีกหลายท่าน การทำงาน ต่อมา ได้มีโอกาส แสดงละครประเภทต่างๆเช่น ละครนอก ละครโน และ ละครคึกคักบรรพ์ โดยได้รับบทเป็นตัวเอก ของเรื่องแทบทุกครั้งจนกระทั่งอายุได้ ๒๑ ปี จึงได้สมรสกับพระยามรเศรษฐ์สมบัติ (ต่วน สุขะวณิช) ซึ่งดำรงตำแหน่งเจ้ากรมกองผลประโยชน์ พระคลังข้างที่ หลังจากสมรส สามีขอร้องให้ เลิกการแสดง ท่านจึงต้องอำลาวงศ์จากเวทีละครและ ปฏิบัติหน้าที่แม่บ้านเพียงอย่างเดียว นางเฉลยมี บุตรและธิดากับพระยามรเศรษฐ์สมบัติ ๔ คน และ เมื่ออายุ ๔๗ ปี พระยามรเศรษฐ์สมบัติผู้สามีถึง แก่อนิจกรรม นางเฉลยจึงได้กลับคืนมาสู่ วงการนาฏศิลป์อีกครั้งหนึ่ง

นางเฉลย สุขะวณิช เข้ารับราชการเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ ขณะ มีอายุ ๕๓ ปี ในตำแหน่งครูพิเศษ สอน นาฏศิลป์ ละครวิทยาลัยนาฏศิลป์ กรมศิลปากร

ก. ผลงานด้านการถ่ายทอด

รำริชครธา (ตราแบหลา) รำเชิดฉิ่งศุกลักษณ์ รำศุกลักษณ์อุ้มสม รำฝรั่งคู่ รำจุยฉายวันทอง **รำจุยฉายเบญกาย** [10] รำ
จุยฉายศูรปนา **รำจุยฉายยอพระกลิ่น** [11] **รำจุยฉายกิ่งไม้เงินทอง** [12] (สองนางเนื้อเหลือง) รำเชิดฉิ่งเมขลา **รำ**
เมขลา-รามสูร [13] รำรจนาเสียงพวงมาลัย

ข. ผลงานด้านการสร้างสรรค์

รำหน้าพาทย์โปรยข้าวตอก ระบำเทพพนมเคราะห์ ระบำอุทธยา ฟ้อนชมสวน ฟ้อนลาวสมเด็จ ฟ้อนชมเดือน ระบำเทพอัปสร จุยฉาย
นาฏศิลป์ ระบำทวารวดี **ระบำศรีวิชัย** [14] **ระบำลพบุรี** [15] ระบำเชียงแสน ระบำลิ่ง ระบำกรับ **ฟ้อนแคน** [16] เชื้อ
สัมพันธ์ ลำหับชมพู รำราชสดุดีจักรวรงค์ ระบำมิตรไมตรีญี่ปุ่น-ไทย ระบำสดาวร รำพราหมณีถวายพระพร ระบำศรีชัยสิงห์ ระบำเทพ
ประชุมพร ระบินรี-กินรา ระบำงู ระบำดอกบัวขาว ระบำไตรรัตน์ ระบำธรรมจักร ระบำนก (ดับกุมริน) ระบำเบิกโรงเรื่องนางสงกรานต์
ระบำมิตรไมตรี ระบำแม่โพสพ รำกิ่งไม้เงินทองถวายพระพร รำโคมบัวถวายพระพร รำนั้ตรมมงคลสิริวาท

จากผลงานต่าง ๆ นี้ ทำให้นางเฉลย สุชะวนิช ได้รับการยกย่องและได้รับเกียรติคุณต่าง ๆ เช่น ได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ตริ ตรา
ภรณ์มงกุฎไทย (ต.ม.)

5.) การไหว้ครูสำหรับการแสดง

การไหว้ครูสำหรับการแสดง

การไหว้ครู คือ การที่ศิษย์แสดงความกตัญญูต่เวที และแสดงความเคารพนับถือต่อครูบาอาจารย์อย่างจริงใจที่ได้ประสิทธิ์
ประสาทวิชาให้และเพื่อความเป็นสิริมงคลต่อชีวิตตนเอง

ความสำคัญของพิธีการไหว้ครู โขน ละคร

พิธีไหว้ครู **พิธีครอบครู** ต่างกับพิธีไหว้ครูทั่วไป เป็นพิธีการยกย่องและอนุรักษไว้เพราะครูเป็นผู้ที่ให้ความรู้ ความเฉลียว
ฉลาดในด้านศิลปวิทยาแก่ศิษย์ ครูจึงเป็นผู้ควรแก่การเคารพบูชา พิธี ไหว้ครูได้ถูกกำหนดระเบียบและบัญญัติไว้ให้ปฏิบัติกันมาด้วย
หลักเกณฑ์อันดี เพื่อก่อให้เกิดสิริมงคลแก่ผู้เรียน

พิธีการไหว้ครู โขนและละครในปัจจุบันส่วนใหญ่ดำเนินตามแบบแผนที่สืบทอดมาแต่โบราณก็แต่บางส่วน แม้จะแก้ไขเพิ่มเติมจุด
ประสงค์ในบางส่วนก็เพื่อการสร้างศรัทธายิ่งขึ้น

จากการสันนิษฐานของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศรว่า การฟ้อนรำของไทยนั้นมีที่มาเป็น ๒ ทาง ทางที่ ๑ เกิดจากการที่
มนุษย์ดัดแปลงการร่ายรำจากธรรมชาติ จนเป็นศิลปะที่สืบทอด กันมา ได้แก่ การแสดงพื้นเมืองต่าง ๆ อีกทางหนึ่งสันนิษฐานว่า ได้รับ
วัฒนธรรมจากอินเดีย ซึ่งบูชาเทพเจ้า

ดังนั้นศิษย์นาฏศิลป์ โขน ละคร จึงถือปฏิบัติโดยเคร่งครัด และปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอจนเป็นประเพณี คือ ผู้ที่เรียนนาฏศิลป์ โขน
ละคร จะต้องจัดพิธีไหว้ครูขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

๑. เพื่อเป็นการรำลึกถึงพระคุณครู

๑.๑ ทำพิธีอัญเชิญครูมาในพิธี เพื่อให้ศิษย์กราบไหว้เป็นสิริมงคล

- ๑.๒ ตอบแทนพระคุณครู ด้วยการจัดหา **เครื่องสังเวท** เครื่องกระยาบวช เครื่องเช่นตามลักษณะของครู
- ๑.๓ ให้ความบันเทิงแก่ครู เสมือนเป็นการทดสอบฝีมือ ด้วยการร่ำถวายมือ
- ๑.๔ โปรยข้าวตอกดอกไม้ ส่งครูเมื่อเสร็จพิธี

๒. เป็นการแสดงความเคารพครู ด้วยการหาดอกไม้ ธูป เทียน บูชาครูเพื่อขอขบารมีครูช่วยคุ้มครองศิษย์

๓. เป็นการมอบตัวเข้าเป็นศิษย์ ขอเป็นผู้สืบทอดคติประ

๔. เป็นพิธีประสิทธิ์ประสาทความสำเร็จการศึกษาชั้นสูงของการศึกษาวิชาสามัญ โขน ละคร

๕. เป็นวันรวมพลังความสามัคคี เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของศิษย์นาฏศิลป์ทุกคน ทุกระดับชั้น ที่พร้อมใจกันจัดพิธีเพื่ออัญเชิญครูมาให้ศิษย์เคารพและแสดงกตเวทิตา เป็นการน้อมจิตรำลึกพระคุณของครู

๖. เป็นการรักษาประเพณี อันดีงามให้คงอยู่

๗. เป็นการประกวดความเป็นชาติ ที่มีวัฒนธรรมอันดีงามเป็นของตนเอง

ระเบียบของการจัดพิธีไหว้ครูนั้นมีข้อกำหนดว่า ให้กระทำพิธีขึ้นได้เฉพาะในวันพฤหัสบดี เทียงวันเท่านั้น เพราะนับถือกันว่าวันพฤหัสบดีเป็นวันครู เดือนซึ่งนิยมประกอบพิธีตามโบราณ นิยมก็กำหนดให้ประกอบพิธีในเดือนคู่ เช่นเดือน ๖,๘,๑๐,๑๒,๒ และเดือน ๔ แต่มีข้อยกเว้น เดือนที่อยู่เดือนเดียวคือเดือน ๕ เช่นเดียวกับกำหนด เดือนมงคลสมรสแต่งงานอนุโลมให้จัดพิธีได้ เหตุที่ใช้เดือนคู่ นั้น เพราะถือว่าเดือนคู่เป็นเดือนมงคล ส่วนเดือนคี่นั้นเป็นเศษที่อนุโลมให้ทำพิธีในเดือน ๕ ได้ นั้น ถือว่าเลข ๕ เป็นเลขมงคลของไทยสืบมา ในบางครั้งโบราณ ยังนิยมว่าจะต้องระบุทางจันทรคติเพิ่มขึ้นอีกด้วย เช่น เมื่อเลือกได้วันพฤหัสบดีแล้ว จะต้องพิจารณาอีกว่า ตรงกับวันขึ้นแรมข้างใด ถ้าได้เป็นวันพฤหัสบดีข้างขึ้นก็นับว่าเป็นมงคลยิ่งเพราะข้างขึ้นถือว่าเป็น " วันฟู " ข้างแรมเป็น " วันจม " การประกอบพิธีนิยมวันข้างขึ้นซึ่งเป็นวันฟูเป็นสัญลักษณ์ของความเจริญรุ่งเรืองนั่นเอง

เนื่องจากคนไทยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา ในการประกอบพิธีจะต้องเริ่มพิธีสงฆ์ก่อนเพื่อเป็นการบูชาพระพุทธเจ้าก่อนทุกครั้ง ดังนั้นการจัดสถานที่จึงนิยมตั้งที่บูชาพระพุทธรูปไว้ส่วนหนึ่ง หรือถ้าต้องการที่จะอัญเชิญพระพุทธรูปมาตั้งรวม ก็ให้ตั้งพระพุทธไว้สูงสุดในมณฑลพิธีแม้ว่าจะไม่ อัญเชิญพระพุทธรูปออกตั้งเป็นประธานในการประกอบพิธี ก็จะต้องเริ่มตั้งกล่าวมนัสการคุณพระรัตนตรัยก่อนเสมอ

สำหรับเครื่องสังเวทจัดเป็นคู่ มีทั้งของสูงและคืบ ของคืบตั้งไว้ทางที่บูชาฝ่ายสุร (ด้านซ้าย) ส่วนของสูงเป็นของเทพและฝ่ายมนุษย์(ด้านขวา) การจัดสถานที่จัดเป็น ๒ เขต คือ สำหรับ ประกอบพิธีสงฆ์ ซึ่งประกอบด้วยโต๊ะหมู่บูชา ประดิษฐานพระพุทธรูป ฯลฯ ส่วนที่ประกอบพิธีไหว้ครู จะจัดโต๊ะหมู่เป็น ๓ หมู่ คือ โต๊ะครูฝ่ายเทพอยู่กลาง ครูฝ่ายมนุษย์อยู่ทางขวา ครูฝ่ายยักษ์อยู่ ทางซ้าย ส่วนเครื่องดนตรีจะจัดโต๊ะต่ำ ๆ ปูผ้าขาววางเครื่องดนตรีทุกชิ้น ตั้งที่นึ่งผู้ประกอบพิธี (เจ้าพิธี) ปลูกด้วยผ้าหรือหนังสือ วางพานข้าวตอก ดอกไม้ ธูป เทียน กระแจะจันทร์ กล้วย วางพาน ตำรับ โองการ บาตรน้ำมนต์ ไม้เท้า

เพลงที่ใช้ในพิธีไหว้ครู

สำหรับ**พิธีไหว้ครู โขน-ละคร** [17] คนตรีไทย นิยมใช้วงดนตรีปี่พาทย์ไม่แจ๊สเครื่องคู่ บรรเลงเพลงหน้าพาทย์ สำคัญในพิธี จัดที่สำหรับวงดนตรีปี่พาทย์ให้ไว้ทางขวาหรือทางซ้ายของครูก็ได้แล้วแต่ความเหมาะสม วงปี่พาทย์ตั้งอยู่ทางซ้ายมือหรือขวามือก็ได้ เพื่อบรรเลงหน้าพาทย์สำคัญ ตามที่ครูผู้ประกอบพิธีเรียกให้บรรเลง ส่วนเพลงนั้นอาจจะมีการลำดับขึ้นไม่เหมือนกันแล้วแต่คราที่ได้รับมอบมา เช่น

- เพลงโหมโรง เชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์เสด็จมาในพิธี
- เพลงสาธุการกลอง บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์
- เพลงตระเชิญ เชิญพระอิศวร
- เพลงตระสันนิบาต เชิญครูทุกพระองค์
- เพลงพระพิราพเต็มองค์ เชิญพระพิราพ
- เพลงเสมอเถร เชิญพระฤาษี เป็นต้น

ลำดับขั้นตอนในพิธีไหว้ครู

1. พิธีเจริญพระพุทธมนต์เย็น ทำก่อนวันไหว้ครู 1 วัน
2. พิธีทำบุญตอนเช้า เลี้ยงพระตอนเช้าก่อนพิธีไหว้ครู
3. พิธีไหว้ครู เป็นการสำรวมใจระลึกถึงครูบาอาจารย์ เปล่งวาจาตามผู้อ่าน โองการ
4. พิธีครอบครู เป็นการนำศิษย์ครุมาครอบบนศิษย์ของศิษย์เป็นการรับเป็นศิษย์และมีครูเป็นผู้ดูแลรักษา
5. พิธีรับมอบ เป็นขั้นตอนสูงสุดเพื่อเป็นการมอบกรรมสิทธิ์ให้นักศึกษาที่ได้รับ มอบเป็นครูผู้สอน หรือ ประกอบพิธีไหว้ครูต่อไปได้

แหล่งข้อมูลวิดีโอเพิ่มเติม

- [1] : <http://www.youtube.com/watch?v=-9jTCMLeCAI>
- [2] : <http://www.youtube.com/watch?v=-9jTCMLeCAI>
- [3] : <http://www.youtube.com/watch?v=aTWe35Vtl8M>
- [4] : <http://www.youtube.com/watch?v=X71uOAReX3s>
- [5] : <http://www.youtube.com/watch?v=mUnET4O9RaA&list=PL9DEEC82C597AF315>
- [6] : <http://www.youtube.com/watch?v=cLNKFvcAi6E>
- [7] : <http://www.youtube.com/watch?v=O6t9kFR4ROQ>
- [8] : http://www.youtube.com/watch?v=VJkVsH_I9xk
- [9] : http://www.youtube.com/watch?v=9v_Lw9AcXlQ
- [10] : http://www.youtube.com/watch?v=_kPPISKpjhY&list=PL49703ABF87D5D4F9
- [11] : <http://www.youtube.com/watch?v=Y1kRANFt44w>

[12] : <http://www.youtube.com/watch?v=MAAbtOJ0caQ>

[13] : <http://www.youtube.com/watch?v=zPAEDmsd4Qs>

[14] : <http://www.youtube.com/watch?v=CH8ILfomfDw>

[15] : <http://www.youtube.com/watch?v=qU9DggypqZ4>

[16] : <http://www.youtube.com/watch?v=DOqZAmZa7Tg>

[17] : <http://www.youtube.com/watch?v=DhVEoSCGT00>

